

FILOSOF A CHARTISTA HEJDÁNEK: POLITIK, CO VOLÁ PO PŘÍMÉ DEMOKRACII, JE BUĎ ŠPATNÝ, NEBO SE CHYSTÁ NA PŘEVRA

17. 2. 2014 15:33

ROZHOVOR Po přímé demokracii volá buď špatný politik anebo ten, co se připravuje na převrat. Druhá možnost ale vzhledem k naší zapojenosti do Evropy zatím nehrozí. Ještě jsme totiž do éry po – evropské nevstoupili. Takto se jeden z prvních chartistů, filosof a profesor Ladislav Hejdánek, jemuž je již šestaosmdesát let, zamýšlí nad různými pochody ve společnosti.

Byl jste jedním z prvních signatářů Charty 77. Jaký vidíte odkaz této občanské iniciativy pro současnost a jak z tohoto pohledu hodnotíte nynější režim – chybný demokracie?

Tento problém jsem si musel – pro sebe – řešit už před sedmačtyřiceti lety, když jsem se dostal do situace mluvčího. Klád jsem si otázku, co je třeba dělat, aby to mělo perspektivu, a aby to nebylo jen papírové gesto? Proto jsem dalek toho, abych dnes vliv Charty 77 na další vývoj událostí po zveřejnění známého prohlášení přeceňoval. Něco jiného je Vámi zmíněný odkaz, já bych raději řekl inspirace, třeba pro dnešek. Tehdy jsme zdůrazňovali závaznost mezinárodně přijatých dokumentů o lidských a občanských právech, a kriticky jsme poukazovali na jejich tehdejší flagrantní nedodržování. Myslím, že v tomto směru máme i dnes stále ještě co dohánět. A nejsme sami, jak dnes kolem sebe vidíme i jinde v Evropě.

Nemyslíte, že Havlův koncept občanské společnosti, co se týče moci ovlivnit věci veřejné, v současné době převládala stranická či podnikatelská hierarchie?

Nejen Václav Havel, ale my všichni, kdo jsme s ním v tomto bodě souhlasili, jsme dost naivně podcenili možnost „občanské společnosti“, která nutně trpěla a dosud trpí akutním nedostatkem svéprávných a sebevědomých občanů, kteří by se jako skuteční občané také chovali a tak jednali. Hlavní chyba tu ovšem nebyla na straně našeho očekávání, nýbrž na straně zavedených zvyklostí, jež ve společnosti nadále převládaly, a kterých protivníci občanské společnosti využili.

Jak hodnotíte volání některých politiků po přímé demokracii, tedy, že by se většina věcí řešila referendy a tak dále...

Politik, který volá po přímé demokracii, je buď špatný politik, anebo se připravuje na nějaký převrat. V prvním případě se odbourá sám, a druhý případ nám – jak soudím – zatím v nejbližší budoucnosti nehrozí vzhledem k naší zapojenosti do Evropy.

Sledujete současnou politiku. Co ve vás vyvolává největší obavy?

Dnešní politika je koncepčně dost nezajímavá; pokud může trochu zájmu vzbuzovat, není to pro její programovost nebo dokonce ideovost. Mocensky se prosazují jedinci politicky nepřipravení, často vyslovení diletanti, nezřídka mravně oslabení, byť i chytří. Málo nás může těšit, že ani ve vyspělejších evropských zemích není situace o moc lepší. K obavám do budoucnosti je jistě řada důvodů, ale asi nejvíc se obávám toho, že lidé ztrácejí poslední zbytky zájmu o věci veřejné, a že ztrácejí i poslední zbytky naděje v možnost nějakého zlepšení.

Dokázala se česká společnost vypořádat se svou čtyřicetiletou komunistickou minulostí nebo ne a proč?

Samozřejmě že nedokázala; ale proč mluvit o „společnosti“, proč tak neadresně? Ono totiž vůbec nestačí jenom říkat „ne“, jen slovně kritizovat a odsuzovat vybrané aspekty a složky té neblahé minulosti a podobně. Takovým způsobem se nelze vypořádat s ničím a s nikým. Kdo nedá tolik na řeči a podívá se pozorně na samu skutečnost, musí vidět, v jak velkém rozsahu přetrvávají některé aktivity a zvyky z dob normalizace ještě čtvrt století po listopadu. Tam je problém!

Co si myslíte o tom, jak prezident Miloš Zeman klade největší důraz na ekonomiku? Tedy podporu exportu, ekonomickou diplomacii a tak dále, přičemž oblast lidských práv ze svého myšlenkového spektra v podstatě vytěsnil...

Zdá se mi to zcela pochopitelné; každý přece klade největší důraz na to, čemu rozumí nebo aspoň čemu se domnívá nejlépe rozumět. A Miloš Zeman se učil, podobně jako Václav Klaus, u marxistů, bohužel nikoliv dost u marxologů, kteří z Karla Marxe čerpali také a v mnoha ohledech lépe. U prezidenta to však není tak velký malér, jaký by to byl u předsedy vlády a zejména některých ministrů, a nedej bože u vysokoškolských učitelů.

Mohlo by se Česko opět morálně vzdemout, jako tomu bylo třeba v roce 1918, 1968 či 1989 a při jaké příležitosti by se to mohlo stát?

Mám za to, že to jistě možné je, respektive bude, ale rád bych připomněl, že ta minulé vzdemutí, která zmiňujete, byla spíše emocionální než morální. Mravnost národa se nezvedá jednorázovými akcemi a už vůbec ne na barikádách. A co je zvláště třeba připomenout: mimořádné situace jsou označovány jako mimořádné, protože se vymykají běžnosti a danému „pořádku“, takže je nelze předvídat, ani je nějakou manipulací či agitací připravovat.

Co soudíte o zbožštělém materialismu, klipovitém přenosu informací a ideovém vakuu v dnešní společnosti?

Co na to lze říci? O rozsudek se postarala již formulace otázky. Ale vidím to jako úpadek jen přechodný.

Nemyslíte si, že v tomto směru zaniká západní, tedy euroatlantická a křesťanská, civilizace?

Nepochybně žijeme v době hned v několika směrech úpadkové, ale vidět to jako příznak zániku evropské nebo dokonce euro-americké civilizace se mi jeví jako silně předčasné. „Evropa“, chápaná nejen povrchně, už zažila nejrůznější typy ohrožení, a to nejen zvnějšku, a překonala několik silně úpadkových nebo rozkladných period. Vzpomeňme jen na selhání „řeckého zázraku“, několikery otřes a nakonec pád Říma, zpohanštění křesťanstva ve středověku, polovičatost a kompromisnictví reformátorů – a dál už netřeba příklady uvádět. To byly krize nesrovnatelně větší a zásadnější, než je ta naše dnešní, a přece to nebyl konec „Evropy“! A nejen to. S odstupem doby se ukázalo, že dokonce i v časech největších krizí a úpadků se vždycky zrodilo něco, nač bylo možno později navázat. To je přece právě evropská zvláštnost! A zrodilo se to ovšem především díky těm, kdo se sami osobně nehroutili a nevzdávali. Nemyslím, že jsme už vstoupili do éry „po-evropské“; ale je třeba si pozorně všimnout nenápadných nových začátků, až k nim dojde.

Rozhovor vedl Jan Rychetský